

Konkurssiasiain neuvottelukunta

Suositus 8

5.6.2018

Konkurssivelallisen toiminnan erityistarkastus

Sisällys

Konkurssivelallisen toiminnan erityistarkastus	0
1 Erityistarkastuksen tavoitteet.....	2
2 Erityistarkastuksen sääntely	2
3 Tarkastajalle asetettavat vaatimukset	3
4 Tarkastustarpeen määrittely	3
5 Erityistarkastuksesta päättäminen.....	4
6 Erityistarkastus merkittävässä konkurssirikosepäilyissä	5
7 Erityistarkastuksen toimeksiannosta	6
8 Erityistarkastuksen julkisuudesta	7
9 Erityistarkastuksen raportoinnista	7
Liitteet.....	9

1 Erityistarkastuksen tavoitteet

Konkurssivelallisen erityistarkastuksessa on tarkoitus velkojien etujen turvaamiseksi selvittää velallisen konkurssia edeltävää toimintaa. Tarkastuksella selvitetään, onko velallinen tai tämän edustaja menetellyt sopimattomasti velkojiaan kohtaan ja onko konkurssipesään palautettavissa tai muuten saatavissa varoja. Tarkastuskertomuksen perusteella pesänhoitajan ja velkojien tulisi pystyä arvioimaan takaisinsaantiperusteita, mahdollisia velallisen rikoksia ja kirjanpitorikoksia sekä osakeyhtiölain (624/2006) varojenjako säännösten noudattamista. Erityistarkastus palvelee siten osin samaa tarkoitusta kuin pesänhoitajan laatima velallisselvitys. Ajallisesti myöhemmin toteutettava erityistarkastus syventää tietoa velallisen toiminnasta.

Erityistarkastuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa ensisijaisesti pesänhoitajan ja velkojien päätöksentekoa varten. Erityistarkastus edesauttaa usein myös esitutkintaviranomaisen työtä velkojille vahinkoa aiheuttaneiden oikeustoimien selvittämisessä, rikoshyödyn takaisinsaamisessa ja vakuustakavarikon hakemisessa velkojien maksunsaannin turvaamiseksi. Konkurssihallinto päättää, mitä seikkoja selvitetään ja mihin toimenpiteisiin tarkastushavainnot sekä niistä tehtävät johtopäätökset antavat aiheita. Tarkastustulosten perusteella on paremmat mahdollisuudet arvioida konkurssimenettelyn jatkamisedellytyksiä ja velkojat voivat harkita kuluvastuun ottamista vähävaraisissa konkurssipesissä.

2 Erityistarkastuksen sääntely

Velkojat voivat päättää velallisen tilien ja toiminnan erityistarkastuksesta, jos velallisen kirjanpito tai muut seikat antavat siihen aiheita (KonkL 9:4).

Konkurssivelallisen toiminnan erityistarkastuksen sisällöstä ei ole lainsäädäntöä, mutta sitä koskevaa käytäntöä on olemassa. Tilintarkastajien valvontajärjestelmässä on annettu useita ratkaisuja hyvän tilintarkastustavan sisällöstä erityistarkastuksessa (https://www.prh.fi/fi/tilintarkastuslautakunta/ratkaisut_0.html). Erityistarkastustyö on tilintarkastuslaissa (1141/2015) tarkoitettua tilintarkastajan harjoittamaa muuta toimintaa, johon sovelletaan muun muassa

tilintarkastuslain hyvää tilintarkastustapaa ja tilintarkastajan salassapitoa koskevia säännöksiä.

3 Tarkastajalle asetettavat vaatimukset

Tarkastajan tulee olla toimeksiannon laatu ja laajuus huomioon ottaen riittävän perehtynyt mm. osakeyhtiölakiin ja muuhun yhteisölainsäädäntöön, konkurssi-, takaisinsaanti- ja vahingonkorvausoikeuteen sekä rikosoikeuteen ainakin talousrikosten osalta. Konkurssiain neuvottelukunta pitää suositeltavana, että tarkastuksissa käytetään tilintarkastuslaissa (1141/2015) tarkoitettuja tilintarkastajia ja tilintarkastusyhteisöjä.

Pesänhoitajan on ennen erityistarkastustehtävän antamista selvitettävä, että tarkastaja ja tämän tilintarkastusyhteisö pystyvät suorittamaan tarkastuksen tilintarkastuslain mukaisesti objektiivisesti ja tilintarkastajan ammattieettisiä periaatteita noudattaen. Velallisen toiminta-aikanaan käyttämää tilintarkastajaa ei voida valita erityistarkastajaksi. Tavanomainen tilintarkastussuhde pesänhoitajaan tai velkojayhteisöön ei muodosta estettä tarkastuksen suorittamiselle.

Jos tarkastuksen aikana ilmenee seikkoja, jotka voivat vaarantaa tarkastajan esteettömyyden ja riippumattomuuden, tarkastajan tulee olla yhteydessä pesänhoitajaan asemansa uudelleenarviointia varten.

4 Tarkastustarpeen määrittely

Pesänhoitajan tulee huolehtia, että velallisen toiminta ennen konkurssia tarkastetaan riittävässä laajuudessa. Pesänhoitajan itsensä suorittama selvitystyö voi olla joskus riittävä. Erityistarkastus tulisi kuitenkin pääsääntöisesti suorittaa laajemmissa konkurssipesissä. Pienemmissäkin pesissä erityistarkastus on tarpeellinen, jos pesänhoitaja itse ei voi kohtuullisella työmäärällä selvittää epäselviä seikkoja.

Erityistarkastus voidaan jättää suorittamatta, jos se on ilmeisen tarpeetonta. Tarkastuksen teettämistä harkittaessa voidaan ottaa huomioon tehty tai vireillä oleva verotarkastus.

Tarkastus voidaan jättää tekemättä myös silloin, kun pesässä ei ole sen teettämiseen tarvittavia varoja. Jos varattomassa pesässä on syytä epäillä rikosta, merkittävää takaisinsaanti-, vahingonkorvaus- tai muuta vastuuperustetta, pesänhoitajan on ilmoitettava asiasta velkojille ja konkurssiasiamiehelle, jotka voivat ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin asiassa. Ilmoitus konkurssiasiamiehen toimistolle tulee tehdä mahdollisimman pian perusteen ilmaannuttua, esimerkiksi konkurssilain 9 luvun 2 §:n mukaisessa velallisselvityksessä tai viimeistään siinä vaiheessa, kun pesänhoitaja tekee esityksen konkurssin raukeamisesta.

Erityistarkastuksen suorittaminen saattaa edellyttää velallisen kirjanpidon loppuunsaattamista. Säännös velallisen kirjanpidon laatimisesta on konkurssilain 9 luvun 3 §:ssä. Velvollisuutta kirjanpidon loppuunsaattamisesta on käsitelty myös konkurssiasian neuvottelukunnan suosituksessa numero 10.

5 Erityistarkastuksesta päättäminen

Velkojat päättävät velallisen tilien ja toiminnan erityistarkastuksesta. Erityistarkastuksen teettämistä on syytä käsitellä ensimmäisessä velkojainkokouksessa. Velkojat voivat päättää tarkastuksen teettämisestä konkurssipesän varoilla. Tarkastuksesta päättäessään velkojainkokous voi myös valita sen suorittajan. Erityisestä syystä, esimerkiksi aikapulan vuoksi, pesänhoitaja voi suurimpia velkojia kuultuaan teettää erityistarkastuksen myös ilman velkojainkokouksen päätöstä. Jos konkurssipesä ei teetä erityistarkastusta, yksittäinen velkoja voi omalla kustannuksellaan teettää erityistarkastuksen. Tällöin pesänhoitajan on huolehdittava siitä, että tarkastus voidaan asianmukaisesti suorittaa.

Konkurssiasiamies voi aina teettää erityistarkastuksia (L konkurssipesien hallinnon valvonnasta 109/1995, 5 § ja 8 §). Nämä tarkastukset tehdään yleensä raukeavissa tai raukeamisuhan alaisissa konkurssipesissä.

Erityistarkastus voidaan teettää myös silloin, kun konkurssi jatkuu julkisselvityksenä.

6 Erityistarkastus merkittävässä konkurssirikosepäilyissä

Jos pesänhoitaja havaitsee konkurssipesän haltuunoton ja selvityksen yhteydessä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkojia vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun sellaiseen elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen, jolla saattaa olla velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta vähäistä suurempi merkitys, voidaan pesän teettämä erityistarkastus laajentaa tai kohdistaa myös näiden asioiden selvittämiseen.

Mikäli pesänhoitaja tekee havainnon rikosepäilystä ennen erityistarkastuksen suorittamista ja epäillyn velkojille aiheutetun vahingon määrä on huomattava taikka takavarikoitava omaisuus on sen laatuista, että sen rahaksimuutto tai takavarikko on nopeasti toteutettavissa, tulee pesänhoitajan ennen erityistarkastuksen aloittamista keskustella alueellisen talousrikosyksikön päällikön kanssa havaitsemastaan rikosepäilystä. Huomattavana velkojille aiheutettuna vahinkona voidaan pitää ainakin 100.000 euron ylittävää vahinkoa. Kyse on yleensä selkeästä elinkeinotoiminnassa tehdystä rikoksesta, josta on saatu merkittävää taloudellista hyötyä.

Talousrikosyksikön päällikön kanssa käydyn keskustelun pohjalta poliisi järjestää tarvittaessa yhteistyöpalaverin, johon osallistuvat poliisi, rikostarkastaja, pesänhoitaja ja erityistarkastuksen suorittaja sekä mahdollisesti myös syyttävä. Yhteistyöpalaverissa on tarkoitus keskustella erityistarkastuksen kohdentamisesta rikosvastuun ja velkojille vahinkoa aiheuttaneiden oikeustoimien selvittämisen kannalta olennaisiin seikkoihin. Toimintamallin tavoitteena on, että pesän teettämä erityistarkastus suoritettaisiin siten, että se palvelisi myös esitutkintaviranomaisen tarpeita ja tehostaisi näin koko rikosprosessin etenemistä ja velkojille aiheutetun vahingon perimistä takaisin rikokseen syyllistyneiltä. Poliisin yhteistyöpalaverin pohjalta laatima pöytäkirja on samalla myös rikosilmoitus, eikä pesänhoitajan tarvitse laatia poliisille erillistä tätä koskevaa ilmoitusta.

Poliisilla on mahdollisuus hankkia ja luovuttaa tutkinnanjohtajan päätöksellä erityistarkastuksen suorittajalle tämän asiassa mahdollisesti tarvitsemaa lisämateriaalia. Tarkastajan tulee noudattaa tarkastuksessa soveltuvin osin

poliisin omaksumaa mallia rikosperusteisen tarkastuksen suorittamisesta siten, ettei esitutkinnassa tarvitse suorittaa erillistä rikostarkastusta. Rikoshyödyn jäljittäminen yhteistyössä ulosottoviranomaisen kanssa voidaan aloittaa välittömästi yhteistyöpalaverin jälkeen.

7 Erityistarkastuksen toimeksiannosta

Toimeksianto määrittää tarkastustyön tarkoituksen. Erityistarkastuksen toimeksianto on syytä tehdä kirjallisena. Toimeksiannon yhteydessä on tarpeen sopia mm. erityistarkastustyön veloitusperusteista, aikataulusta, laajuudesta, velallisen kuulemisesta ja siitä kenelle tarkastaja toimittaa kertomuksen. Veloitusperusteena voi olla tuntiveloitus tai etukäteen sovittu kokonaishinta. Käytettäessä veloitusperusteena tuntiveloitusta pesänhoitajan on yleensä syytä pyytää kokonaiskustannuksista arvio.

Toimeksianto voi koskea esimerkiksi vain tiettyjä takaisin-saantiperusteita tai se voi olla laajempi, jolloin tarkastetaan kaikki erityistarkastuksessa tavanomaisesti selvitettävät asiat. Toimeksiannon yhteydessä on tarkoituksenmukaista sopia, kuinka pitkältä ajalta velallisen toimintaa tarkastetaan. Takaisinsaantiperusteiden selvittämiseen riittää useimmiten liiketapahtumien tarkastaminen määräpäivää edeltävältä kahdelta vuodelta. Liiketoiminnan luovuttaminen, läheisten väliset oikeustoimet tai rikosten selvittäminen edellyttävät usein tarkastuksen ulottamista tätä pidemmälle ajalle.

Konkurssipesästä tarkastajalle luovutettu materiaali on usein puutteellista. Pesänhoitaja huolehtii siitä, että tarkastaja saa käyttöönsä tarkastuksessa tarvittavan, myös salassa pidettävän materiaalin ja tiedot. Pesänhoitajan tulee kehottaa tarkastajaa oma-aloitteisesti täydentämään tarkastettavaa materiaalia ulkopuolisille tehtävin tiedusteluin, jos se on asioiden selvittämiseksi tarpeen. Pesänhoitajan tulee huolehtia erityistarkastuksen toimittamisesta siten, että mahdolliset takaisinsaantikanteet voidaan panna vireille vuoden määräajassa konkurssin alkamisesta erityisesti silloin, kun tarkastustyön tarkoituksena on selvittää mahdollisia takaisinsaantiperusteita.

Suosituksen liitteenä on malli erityistarkastussopimuksesta.

8 Erityistarkastuksen julkisuudesta

Pesänhoitajalla, velkojilla ja velallisella on oikeus saada erityistarkastuskertomus käyttöönsä riippumatta siitä, kuka sen on teettänyt. Jos kertomukseen sisältyy sellaisia seikkoja, joiden nojalla voidaan jatkossa esittää vaatimuksia velalliselle, velkojalle tai sivulliselle, pesänhoitaja voi lykätä kertomuksen tai sen osan antamista, jos se on tarpeen pesän selvittämiseen tai oikeudenkäynnin valmisteluun liittyvistä painavista syistä taikka muutoin pesän oikeuksien turvaamiseksi. Tarkastuskertomuksen tai sen osan antamista velalliselle tai velkojalle voidaan lykätä, jos on ilmeinen vaara, että nämä ryhtyvät hävittämään omaisuuttaan tarkastuskertomuksessa ilmi tulevien seikkojen vuoksi.

Pesänhoitaja ei saa perusteetta luovuttaa kertomusta tai siihen sisältyviä tietoja sivulliselle. Pesänhoitaja voi päättää erityistarkastuskertomuksen tai sen osan luovuttamisesta myös muulle taholle, esimerkiksi sisar- tai konserniyhtiön pesänhoitajalle, jos siihen on perusteltu syy. Tällöin on huolehdittava siitä, että velallisen tai kolmansien yrityssalaisuudet tai yksityishenkilön arkaluonteiset tiedot pysyvät salassa, jollei niiden paljastamiselle ole perustetta.

Pesänhoitaja, velkoja tai velkojatoimikunnan jäsen taikka hänen palveluksessaan oleva tai hänen käyttämänsä avustaja tai asiantuntija ei saa ilmaista sivulliselle eikä käyttää yksityiseksi hyödykseen menettelyn yhteydessä tietoonsa saamaa seikkaa, joka koskee velallisen taloudellista asemaa, terveydentilaa tai muita henkilökohtaisia oloja taikka velallisen tai konkurssipesän liike- tai ammattisalaisuutta, jollei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, anna suostumustaan tai laissa muuta säädetä. Salassapitovelvollisuus ei estä konkurssipesän hallintoa käyttämästä tietoja siltä osin kuin se on tarpeen pesän hoitamiseksi ja selvittämiseksi tai omaisuuden muuttamiseksi rahaksi (KonkL 14:13.1).

9 Erityistarkastuksen raportoinnista

Erityistarkastuskertomuksen sisältö määräytyy toimeksiannon ja hyvän tilintarkastustavan perusteella. Hyvän tilintarkastustavan mukaan lopullisten arvioiden ja ehdottomien päätelmien tekeminen ei yleensä kuulu tilintarkastajalle. Tarkastajan ei kuitenkaan tule tyytyä pelkkään

tosiseikkojen luettelointiin. Hänen on pyrittävä esittämään oma, parhaan käsityksensä mukainen johtopäätös ja yhteenvedo käsiteltävästä asiasta. Jos johtopäätöstä ei esimerkiksi tietojen puutteellisuuden tai ristiriitaisuuden vuoksi voi tehdä, tulisi tämänkin perustella. Raportointitavan valinnassa on pyrittävä siihen, että lukija voi saada mahdollisimman selkeän kuvan tarkastajan havainnoista ja tämän niiden perusteella tekemistä johtopäätöksistä.

Eriyistarkastuskertomuksesta ja muista sen luonteisista selvityksistä sekä asiakirjoista on velallisen oikeusturvan vuoksi ja väärinkäsitysten välttämiseksi yleensä pyydettävä velallisen kannanotto ennen lopullisen asiakirjan valmistumista tai vastine lopullisesta asiakirjasta. Velallista kuulemalla on mahdollista saada lisäselvitystä epäselviin asioihin sekä oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä ja kertomuksessa olevia virheitä. Velallisen kuulemista tai lausuman pyytämistä voidaan kuitenkin lykätä kohdassa 8 mainituista syistä.

Alustavan kertomuksen lähettämisen yhteydessä tarkastajan tulee pyytää pesänhoitajan suostumus velallisen kuulemiselle. Usein on tarkoituksenmukaista, että pesänhoitaja esittää tarkastuskertomusluonnoksen lähettämisen yhteydessä velalliselle kirjallisesti kysymykset niistä tarkastuskertomuksen kohdista, joihin velallisen erityisesti halutaan ottavan kantaa.

Suosituksen liitteenä on malli erityistarkastuksen rakenteesta. Sitä voidaan käyttää soveltuvien osien riippuen toimeksiannon sisällöstä.

Helsingissä 5. päivänä kesäkuuta 2018

Sami Uoti

puheenjohtaja

Simo Viljamaa

sihteeri

Liitteet

Sopimusmalli erityistarkastuksesta

Malli erityistarkastuskertomuksen rakenteesta